

'Ama bugün işçiler var'

İpek baci, bize önce kendin hakkında biraz bilgi verir misin?

Soyum dede soyu. Ahuçan'lıyım, Ahuçan denilen soydan. Dersim'den gelmeyiz. Erzincan'ın köylerine yerleşmişiz. Köyümün hepsi Alevi. 300 hanelik bir köy.

Ailem, demokrat ilerici bir ailedir. Bu da bizim yetişmemizde etken olmuş. Ailemizin ve onların da içinde olduğu toplumun yapısında yetişmişiz.

Alevilikte dört kapı olgusunu nasıl yorumluyorsun?

Alevilikte temel bir fikir vardır: Dünya alemin, herkesin bir oluşu. Ülkeleri, dilleri, kültürleri, düşünceleri ayrı olabilir ama sonuçta hepsi insandır.

Fark Alevilik yol ve yöntemindedir. Alevilikte dört kapı, kırk makam vardır. Dört kapı, yani Şeriat, Tarikat, Marifet, Hakikat.

Şeriat anayasadır. Devletin, yönetenlerin yasalarıdır. Biz ondan değiliz, devletle hiç bir bağımız yoktur.

Marifet, bilgi edinmek öğrenmek, okumak ilerlemek.

Tarikat, kardeş edinme. Sen bir yabancı da olsan, geliyorsun diyorsun ki ben ceminize girmek istiyorum. Orada kardeşlik doğuyor, dostluk oluşuyor. Tüm güzellikler orada maya tutuyor.

Hakikat kapısı, "sırrı hakikat" deniyor. Ali'nin, İmam Hüseyin'in yoludur. Ona inanmışız. Onun mücadelesini biz devam ettireceğiz, doğruluk yolunda haksızlığa karşı direneceğiz, elimizden geldiği kadar dostluğu kardeşliği dünyaya yayacağız, diyor Alevilik. Gerçeklik, dürüstlük, özgürlük, demokrasi. Yarın yanağından gayri herşeyde ortak.

Alevi toplumu neden pek dışa açık değildir?

Aleviler güvenemedikleri için dışa açılmıyorlar. Sürekli baskı görmüşler. Sürülmüş, öldürülmüş, hor görülmüşler. Ancak son birkaç yıldır Alevi toplumunda bir toparlanma gözleniyor. O da Alevilerin kentleşmesinden, çoluk çocuklarını okutmalarından, kısacası toplumdaki yerlerinin değişmesinden sonra başladı. Yanısıra şeriatçılığın güçlenmesine karşı bir toparlanma söz konusudur.

Onbeş yaşında faşistlerin sakatladığı ama korkutup yüreğini teslim alamadığı değerli halk ozanı, besteci ve araştırmacı İpek Bayrak'la R. Yürükoğlu konuştu.

Fotoğraf Oya Hisarlı

Tabii basın da bu yönde büyük etkisi oldu. Yazarlar, çizerler, dergiler Alevilik konusuna eğildiler. Pekçok insan "bacı kardeş bilmez" karalamasını duymuşlardı yalnızca, Aleviliğin bir yaşam biçimi, zengin bir sanatı da içeren bir kültür olduğu geniş kesimlerin bilincine ulaştıkça, karanlıklar dağılmaya başladı.

Sizin köy tamamen Aleviydi dedin. Erzincan'ın genel yapısı nasıl?

Yakın köylerimiz genellikle hep Alevi. Erzincan'ın köyleri çok iyidir. İlerici, demokrat, Alevi köyleri çoğunluktadır. Fakat şehir merkezi ağırlıkla Sünnidir. Bizim dönemimizde yobaz, MHP kesimi ağırlıklıydı. Şimdi sanırım yine öyledir.

Alevilere saldırılar nasıl başladı?

1976'da gericilik hortladı, saldırılar Maraş olaylarından sonra yoğunlaştı. Benim içinde olduğum bir guruba saldırıların ardından Erzincan olayları meydana geldi.

O zaman lise birdeydim, 14-15 yaşlarındaydım. Evimiz, Erzincan'a 3 km. uzaklıkta Ulalar köyündeydi. (Orası şu anda 5000'den çok haneli, kalabalık, büyük bir merkezdir. Annem babam halen orada kalıyor.)

Biz hergün okula gider gelirdik. Bir gün, durağa varmadan arabayla üzerimize geldiler. Sarhoş zannettik, geri çekilmeye başladık. Birkaçımıza vurdular, o arada ben sırtüstü yere düşünce arabayla ayağımın üzerinden geçtiler. Ondan sonra Aleviler saldırıların ardının geleceğini anlayıp, önlem almaya başladılar. Herkes kendi evini bekliyor, nöbetleşe mahalleler, köyler bekleniyordu. Bu saldırı, Alevi Sünni çatışmasını başlattı.

Olaylar nasıl gelişti?

Alevilerin dükkanları, işyerleri tahrip

edildi. Faşistler böyle saldırdınca tabii köyler şehre aktılar. Saldırganlar Erzincan merkezi içinde sıkıştılar. Bir de, Dersim'in Erzincan'daki büyük etkisinden çekiniyorlardı. Bu yüzden, olayları 3.Ordu'nun müdahalesiyle önlediler.

Sen yaralandıktan sonra ne oldu?

Erzincan Devlet Hastanesi'ne kaldırıldım. Ayaklarım kırılmıştı, ameliyat edildim. Fakat doktorların düzgün bir tedavi uyguladıklarını, doğru dürüst ilaç verdiklerini hatırlamıyorum.

Ailem doktorlara güvenmediği için beni hastaneden çıkardı. Öldürürler diye. Hastanede bir hafta kadar kalmıştım ama zor koşullarda, nöbet beklenerek vb. Üç ay sonra alçıların çıkması gerekiyordu. Ankara'ya gittik, orada alçıları çıkardılar. Ameliyat ters yapılmış, kemiklerde hal kalmamış, sağ bacakta etlerin çürümesine yol açmıştı. Onları ameliyatla aldılar. Şimdi ayağımın orasında hiç et yok, hep kemiktir. 1979'da yedi ameliyat geçirmeme karşın sol bacak da kurtarılamadı, kestiler.

O dönemde 14-15 yaşındaydım, onların aklımın kestiği olaylar değildi. Ama faşistler için fark etmez.

Aradan geçen yıllarda yaşamını nasıl sürdürdün?

Sonra 1978'de Sümerbank'ta çalıştım. Darbe gelinceye kadar sendikacılıkla da

uğraştım. DİSK'te, Tekstil'de çalıştım. Gençlik tabii, o dönem daha kızgın, öfkeliydim. Bu olayları yaşayan bir insan da herhalde öfkeli ve kızgın olur. Bu şekilde elimden gelen her şeyi yapmaya, sorunlarımı aşmaya çalıştım. Aştım da.

Darbe geldikten sonra, çok insanla beraber ben de görevden alındım. Erzincan'dan ayrıldım. Ailemin hiç bir ferdi o zamandan beri göremedim. Yalnızca bir kardeşimi gördüm. Orada burada göçebe hayatı. 1983'de İstanbul'a yerleştim. Orada da 1989'a kadar barınabildim. O yıl katıldığım bir konserde (şiir, türkü okuyordum) polis gözetim altına alınca kimliğim açığa çıktı.

için, çok küçükten saza başladım. Kara düzen çalışıyordum. Müziğe sevgim vardı. Büyüdükçe daha geliştirmeye, yazmaya başladım.

Özellikle saldırıdan sonra kendimi daha çok şiire verdim. Yazdıkça rahatlıyordum, mutlu oluyordum. Sazım böylece biraz daha güçlendi. Demek insanın bir çok şeyi yaşaması gerekiyor ki yaratabilsin.

1980 darbesine doğru çalışmama biraz ara verdim. Sazı ele alacak, beste yapacak zaman yoktu. Darbeyle gelen göçebe hayatı sırasında ise müzik benim için bir yaşam biçimi oldu. Yaşadığım yörelerde bir yoldaşım olmadığı, hep yabancı olduğum için sıkıntılarımı dertlerimi müzikle gidermeye çalışıyordum. Öylece bugüne kadar geldi işte.

Bestelediğin türkülerini kimler okuyor?

1985'te bazı bestelerimi Süleyman Yıldız'a verdim. Dört bestemi ilk kasedi olan "Değişler"e okudu. Bunlar, "Hatırın sormaya geldim", "Karşı karşı dağlar, başı dumanlı", "Bir dost bir post yeter bana" ve bir de "Gönül ne beklersin viran köş-künde, geçti güzelliğin hayalde-sin"di. Bunların üçü eski ozanlardandı, ben bestelemiştim. "Bir dost, bir post yeter bana" da söz de müzik de kendimindir.

Süleyman Yıldız besteni senin adını vererek mi okudu?

Hayır. Hiç kimsenin adını vererek okumamıştır. Herhalde o anda cesaret edemedi, değişler diye geçirdi.

Fakat sonra Ankara Radyosu'na, polis radyosuna gidip besteler için kendi adını verdiğini duydum. Gittik düzeltmeye çalıştık. Tabi bu kendisi için kötü oldu, çevresinde güven-sizlik yarattı. Sonuçta onun adıyla geçmedi, ama benim adımın geçmesi de sözkonusu olmadı. "Bir dost bir post" zaten denetimden geçmedi, onu politik görmüşlerdi.

"Bir dost bir post yeter bana" yı Arif Sağ da okudu ve senin adını verdi, öyle değil mi?

Evet, Arif Sağ okudu, çok etkili oldu. İyi bir izlenim bıraktı toplumda. Toplumun bu tür müziğe karşı sevgisinde yeni bir gelişim başlamıştı. "Bir dost bir post" bunun içinde patlak verdi. Arif Sağ, "şimdiye kadar hiç bir kasetim bu kadar satış yapmamıştı, bu beste yüzünden rekor düzeyde satış yaptı" dedi.

Sanırım ötekileri de Arif Sağ okusaydı daha farklı olurdu. Sanatçı farkı.

Süleyman Yıldız gibi davranan başkaları oldu mu?

Ali Ekber Çiçek davet etmişti. Davette, muhabbet sırasında teybi açıp birkaç bestemi almış. Sonradan besteler piyasaya çıktı, söz Ali Ekber Çiçek, müzik bir başkası.

Onları telif hakkı için mahkemeye verebilirdim, fakat utandım. Ama dayanamıyorum. Bestelerim benim çocukumdur. Saati, günü, zamanı hiç belli olmuyor, gece kalkıyorsun yazıyorsun, yatağından fırlıyorsun. Uykunda analık ediyorsun, üzerinde çalışıyorsun ki ertesi gün kaliteli bir müzik ortaya çıksın. Onun için çok üzülüyorum, kıyamıyorum kimsenin onlara hainlik etmesine. Hadi bir iki hata yapıldı, bundan sonra olmasın diyorum.

Türk halk müziğini Batı müziğine, sazımızı da Batı müziği çalgılarına göre geri bulanlar var. Bu konuda ne düşünüyorsun?

Saz da, müzik de hiç bir şekilde geri değildir. Geri bulanlar kendileri geridir. Kendi kafaları özentili olduğu geri görürler. Kültür biçimini, sanat biçimini öğrenmeye çalışsınlar.

Sanat üzerine ne düşünüyorsun?

Sanat bir yaşam biçimidir. Yani ben yaşamımı nasıl sürdürürsem, onun sanatını da öyle yaşıyorum demektir. Bu insanlar düzene karşı haykırmışlarsa, harekete geçmiş ve bunu sanat olarak biçimlendirmişlerse, yaşamlarını sanat olarak haykırmışlardır. Sanatı bunun dışında, ya da sonradan yapılan bir iş olarak görmüyorum. Sanatı sanat ve kavga olarak işleyenlere saygım vardır, işlemeyenlere de son derece öfkeliyim. Sanatı para için, çıkarları doğrultusunda kullananlara ise kinim vardır.

"Kimliğini savunduğu için yüzyıllarca baskı görmüş bir toplumun 'biz de varız' demesi, aydın-ilerici kesimi rahatsız ediyorsa onların herşeylerinden şüphe ederim"

Sanatın görevi nedir o zaman?

Eğer sanat bir yaşam biçimi ise, toplumu anlatıyorsa, olumlu bir işlev görüyordur. Biz toplumu düz anlatım biçimiyle değil de sanat aracılığıyla dile getirmiş oluyoruz.

Sanatçı toplumun sıkıntılarını dertlerini, acılarını, kinini sanatla anlatıyorsa, sanatın görevi yücedir. Sanatın gördüğü işlevi küçümsememek gerek. Sloganları bırakıyor, sanatla işi götürmeye çalışıyor-sun.

İpek, yaşı 28. Bestelerinde ve güftelerinde ise gerçekten derin bir anlayış var. Genç yaşta bu nasıl oluyor?

Sağolun. Bana göre yaşam biçimiyle, yaşamı sevme biçimiyle, duyguyla bağlı.

Bir tanıdık, "yahu bacım, sen bu dönemde yaşamamalıydın, Pir Sultan'ın döneminde yaşamalıydın" demişti. Sözlere bakıyor, tabi Pir Sultanı anımsatıyor, insan o döneme dönüyor. Benim meylim genellikle Pir Sultan'a. Yoğunluğuyla Pir Sultan, Yunus Emre, Karacaoğlan, Şeyh Bedrettin, Nesimi, Seyit Ali, Mansur, Latife Bacı'dan etkilendiğim için belki de o ağırlığı koruyor, bilemiyorum.

Küçük yaşta beri içinde yoğrulduğum sanatı, büyüklerden, dedelerin muhabbetlerinden dinlediklerimi kendi kafama göre tahlil etmişim. Dizeler, hem sanat yanı hem de anlamı, içeriğiyle bende derin iz bırakmış.

Şiir üzerine bir çalışman olduğunu biliyoruz. Nasıl bir değerlendirme getiriyorsun?

Yazar-çizerler araştırmışlar, antolojiler hazırlamışlar. O yazılanları inceledim. Genellikle, "çağdaş Türk şiirinin gelişmesi 1920'lerde başlamış, Nazım Hikmet'le birlikte asıl gelişme çizgisine oturmuştur" diye anlatıyorlar.

Olur mu ki? Nazım Hikmet daha dünkü şairdir. Saygım vardır, şiirleriyle sonsuza kadar yaşayacak büyüklükte bir ozan olduğuna inanıyorum. Sözüm Nazım'a değil, antoloji yazarlarıdır. 1000 sene önceki şiir bugün etkinliğini sürdürüyorsa, 500 sene önceki şiir beste olup okunuyorsa çağdaşlık orada başlamış demektir.

Onları belki feodal, dinsel olarak görebilirler. Hiçbirinin şiirinde dinselikle göremiyorum ben. Onlar Allah, Peygamber için ölmüşler. Hepsini düzene karşı, yobazlığa, zulme karşı ayaklanmışlar. Halkı savunmuş ve ölmüşler. O günden bu güne bu şiirler okunuyor. Hatta, günümüzde daha büyük etki yaratıyor. Miting meydanlarında niye Pir Sultan okunuyor? Niye Pir Sultan tiyatroları yasaklanıyor ve insanlar tutuklanıyor, niye?

Bir insan önce bu soruyu sormalı. Antoloji yazarları da sormalıydı. Çağdaşlık 1920'lerde başlamamıştır. Saz işte bu çağdaşlığı anlatıyor. Gericiliği anlatmıyor, dinciliği anlatmıyor. Benim dincilere diyecek sözüm yok, dinci yobaz saza da karşıdır, söze de karşıdır.

Aleviliği bunca yüzyıldan sonra çağdaş, canlı kılan ne?

İnsan ne kadar ezilir horlanırsa, o kadar ileriye adım atmaya, aydınlanmaya, bilinçlenmeye, daha çok insan sevmeye yönelir. Yani kurtulmaya yönelir. Eskileri bugüne kadar getiren de buydu. Çağdaşlık, yani ileriliklik, atılcılık, toplumu hor görmeme, insanlar için, güzel değerler için, yüksek hedefler uğruna çalışma, bunlar ta o zamandan beri varmış toplumda. O maya toplumu bugüne kadar getirdi.

Devrimci hareket, Pir Sultan'la, Nesimi'yle yetişti. Şimdi bakıyorsun, solda birçok hareket Alevilik konusu açtığı zaman irkiliyor. Bunu neye bağlıyorsun?

Bunların sıkıntısı büyüktür. Alevilik gelişince, onları omuzda taşıyacak bir güç olmayacak diye korkuyorlar. Şimdiye kadar Alevi toplumu içinde barındı-lar, geliştiler.

Pir Sultan'ı söyleme, Nesimi'yi, Yunus'u, Kazak Abdal'ı söyleme. Neyi söyleyeceksin peki? Senin ürettiğin nedir? Onu bir ortaya koy. Sen de bir Pir Sultan ol, niye olamıyorsun? Sen de bir Bedreddin ol, niye olamıyorsun? Olamıyor çünkü eksikliği vardır. Tek taraflı düşünüyor, çıkarıcı bir şekilde düşünüyor. Toplumun sıkıntılarını ön plana almadan düşünüyor.

Şeriat tehlikesi geliyor, niye şeriata karşı hareketlenmiyorlar? Hiçbiri sormuyor, "şeriat geliyor, buna karşı ne tavrı almalıyız?" diye. "Devrimciler" buna karşı savaşım vermiyor. Öte yanda onun folklorunu oynuyor, değişlerini okuyor toplantılarında, kalkıp ondan sonra Alevilik konusu açılınca neden yan çiziyor? Bu çirkin birşeydir.

Kendi yaşam biçimini, kültürünü, kimliğini savunduğu için yüzyıllarca

Bu süre içinde gizli kimlikle mi yaşadın?

Öyle sayılır, adımı soyadımı kimse bilmiyordu. İstanbul'da barınabilirim diye düşünmüştüm. Eve götürdüklerinde kimliğimi gördüler, içeri aldılar, sonra bıraktılar. Böyle üç kez götürüldüm polis tarafından. Sonunda bir savcı hakkımda tutuklama kararı çıktığını dostlarıma söylemiş, "bir şeyler yapsın, burada kalmasın" demiş, yurtdışına çıktım.

Öğrenmek istediğimiz çok şey var ama, senin asıl katkı yaptığın alandan başlayalım. Ne zamandan beri beste yapıyorsun?

Cemlerde değişlerden vb. etkilendiğim

baskı görmüş, bu güne gelmiş bir toplumun "biz de varız" demesi, aydın-ilerici kesimi rahatsız ediyorsa ben onların herşeylerinden şüphe ederim. Demek ki onlar bugüne kadar bu topluma dürüstçe yaşamamışlar.

Çorum olayları, Maraş, Malatya, Sivas, Erzincan olayları. Alevilere saldırıydı onlar. Kimse bunları sormuyor.

Alevilerin onca sorunu var. Birisi de kalkıp demedi ki, "kardeşim herşeyi deştik, bir de bu sorunları deşelim, bunlar niye öldürülüyorlar? Osmanlıdan ne çekmişler, Türkiye Cumhuriyeti'nden ne çekmişler, bunu bir öğrenelim" Marksizmle herşeyi çözdük. Türkiye'yi de, dünyayı da çözdük. Altını üstüne getirdik. O zaman bu insanların sorunlarını da Marksizmle çözelim, bakalım neyin nesidir?

Alevilik için dindir, mezheptir deniyor.

Alevilik bir yaşam biçimidir, kültür olgusudur. Toplumsal kavgadır. Dinsellik değildir, kesinlikle reddediyorum. Yaşayıp bugüne kadar geldiğim toplum içerisinde dinselliği görmedim. Allah, peygamber için ayılıp bayılan olmadı. Hep insan sevgisi aşılammaya çalışıldı.

Alevilik, dünya insanlarını sevin, dünyada ne kadar güzellik varsa sevin, sevgi yaratıcılıktır, sevgi üretkenliktir, sevgi insanı yeşertir, sevgi insanı güzelleştirir diyen bir görüşür. Ayırım yapmadan sevin, size zulmedene ise boyun eğmeyin diyen bir görüşür.

Kimi akıllılar Aleviliği mezhep gibi göstermeye çalışmışlardır, o da değil. Alevilerin benimsediği İmam Cafer mezhebi var, o da oniki imamlardan geldiği için. Oysa özü mezhepçilikte değildir.

Bakıyorsun bir yerde dini reddediyor, allahın insanda var olduğunu söylüyor. Her güçsüzdendir diyor. Ne taştta ne toprakta. Neden Muhammed'in yattığı yeri, Mekke'yi, Medine'yi görmüyor? Putlara karşı olduğu için.

Atatürkçülükle, milliyetçilikle de bağlanmaya çalışılıyor. Buna ne diyorsun?

Atatürk döneminde yaşamadık ama o günün koşullarını okuduk, duyduk. Atatürk pek bir iyilik yapmadı Alevilere. Hacı Bektaş'a gitti, ama kendi çıkarı için gitti. Destek toplama ihtiyacı vardı. Erzurum, Sivas kongrelerini yaptı. Orada, ileri gelen Alevileri, seyitleri alıp meclise sokabilmek için çalıştı. Cumhuriyeti kurabilmek için kendi yanında kalkacak parmaklara ihtiyacı vardı. O parmakları da, hilafete ve şeriata karşı bir toplum olduğu, için Aleviler arasından kazanmaya çalıştı.

Zar zor ve sakat bir cumhuriyeti Atatürk, "gelin bu cumhuriyeti birlikte kuralım" kandırmacasıyla kurdu. Güçlendikten sonra Alevilerin üzerine döndü. Dersim'de katleden Atatürk çizgisi değil miydi? Hani "cumhuriyeti yıkmaya yönelmedikçe" bir şey olmayacaktı?

1938 Dersim isyanında 70 bin kişi öldü. Hepsisi Aleviydi bunların. Bu küçük bir sayı değildir. Günlerce dereler kızıl kan aktı. Bugün bile mağaralardan kemikler çıkıyor.

Aleviler, bir tarafta şeriat, Osmanlı baskısı var diye, Atatürk'te ehveni şer bir durum gördüler demek ki.

Kimi Aleviler diyor ki, o olmasaydı biz daha çok öldürülecektik. Tabi bu, insanların düşüncelerine göre değişiyor. Ben kendi düşüncemi anlatıyorum. Atatürk'ün Alevilere faydalı olduğunu söyleyemem. Üstelik Yavuz Selim döneminde 40 bin kişi öldürüldü. Sonra haberler üretil-di, kendisi hastaymış da, ondan habersiz askerler yapmış da. Nasıl oluyor bu? Önce asker gidiyor kadına kıza tecavüz ediyor, isyan patlak veriyor. Niye yapıyor asker bunu?

Milliyetçilik açısından ise, Alevilik milliyetçilik de değildir. Alevilerin arasında çeşitli milliyetlerden insan vardır.

Bazı Kürt hareketleri Alevilik konusunun öne çıkması Kürtleri bölmek içindir, dediler. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Öyle görmeleri doğaldır çünkü içlerinde önemli bir azınlık Alevidir. Sanıyorlar ki Alevilik gelişirse güçleri engellenir. Biz,

"Alevilik yaşam biçimidir, kültürdür. Toplumsal kavgadır. Dinsellik değildir. Yaşayıp bugüne geldiğim toplum içerisinde Allah, peygamber için ayılıp bayılan olmadı"

sorunu daha farklı görüyoruz. Aleviliğin gelişmesi onlara bir engel değildir. Ezikliğe karşı kini nefreti vardır Alevinin. Sürekli ezilenden yana olmuştur. Bugün Kürtler eziliyorsa elbette tavrını koyar. Ama Kürtler ona dinsel açıdan bakarsa o zaman onun desteğini alamaz.

Aleviliğin özünü çekiştirme, Aleviliğin içinde Hacı Bektaş'ın görüşlerini göz ardı etme eğilimleri de var.

Devletin bir sürü oyunları var için içinde. İran mollalarını Alevilerin arasına gönderip onları başka yöne çekmeye çalışıyorlar. Eski MHP'li Zeybek'in şahsında devlet, iki üç senedir gidip Hacı Bektaş'a sahip çıkmaya çalışıyor.

Bunların hepsi birer hesaptır. Elbette Hacı Bektaş'ı geliştirmeye gitmiyorlar. Sünnileştirmeye için gider, devlete yamak için gider, o toplumu, kültürü yok etmek amacıyla gider. Hacı Bektaş'ın düşünceleri de geri plana atılır.

Bu dağınkılığın bir parçası da, Aleviliğin taşıyıcısı olan dedelik kurumunun bunalımından kaynaklanıyor mu?

Evet, 60'lı yıllardan beri, şehirleşme geliştikçe, Avrupa'ya göç başlayınca, Alevilerin dağılmaya başlamasıyla böyle bir durum söz konusudur. Yani o topluluk, o güzelim yaratıcılık bölün-

meye başladı. Bölününce herkes gittiği yörenin şekline şemaline bürünmeye başladı.

Şehirde kimisi gizlendi, Aleviliğini unutmaya çalıştı. İnsan şehire ya da Avrupa'ya gerçekten niye geldiğini ne yaptığını bilmeli, bildiklerini çoluğuna çocuğuna öğretmelidir. Bu dağılma karşısında güç alamayıp zayıflayan dedelik kurumunda da bir düzensizlik ortaya çıktı.

Bu arada dede de ekmek parası için kalktı gurbete gitti. Ben Ankara'da çok dede tanıyorum, hepsi kapıcıdır. İstanbul'da da bir sürü dede kapıcılık yapıyor. Bu, devletin işine çok yarıyor.

Dedelik bünyesinde bu olurdu ama, bugün artık olamaz. Çünkü kültür olarak gelişmiş değildir. Bugün Aleviliği tek başına toparlayacak, geliştirecek gücü kalmamıştır.

Hacı Bektaş'ın görüşlerini bilen bilim adamları, onun soyundan gelen insanlar var. Bunlar biraraya gelip, Hacı Bektaş'ın görüşleri şunlardır diye derli toplu bir şey sunsalar, bunun etrafında bir toparlanma olamaz mı?

Olabilir de, olmayabilir de. Aleviliği kendi çıkarları için kullanan çok unsur vardır. Alevilikte ileri gelen insanlar vardır, AP'lidir, ANAP'lıdır, devlet yanlısıdır.

Şimdi bunlar Alevi dostu gözükebilirler ama elbette ki Alevi dostu değildirler. Aleviliğin hiç bir yasası onlarda yoktur. Alevi toplumunu bir araya getiremezler. Türkiye'de Aleviler dağınık olduğu için, her ile, her köye göre bir örgütlenme biçimine girersin. Alevi-Bektaşiliği, Pir Sultan'ı, Nesimi'yi, Anadolu Aleviliği kültürünü çok iyi anlatsın, bu şekilde örgütlülüğü kurabilirsin.

Bugün bir hareketlenme var. Alevi yazarlar, Alevi sanatçılar var. Bunların söyledikleri arasında farklılıklar da var ama, bütün Alevi ileri gelenlerini biraraya toplayıp dağınıklık sorununun çözümünü yolunda adım atılmaz mı?

Zaten şu anda böyle bir çalışma var. Bir Alevi Enstitüsü kuruldu, federasyon olduğu. Sanırım her yerde bu tür gelişmeler oluşacaktır.

Evet, çeşitli yazarlar arasında farklılıklar var. Ancak birbirine zıtlama olsun diye öyle yazmamışlardır. Herkes kendi bünyesi içinde yazmıştır. Kendi doğruları arasından yazmıştır. Eğer yanlışlar, zıtlıklar varsa, bunlar bir araya getirilir, doğrular bulunur. Sonra o doğrular çerçevesinde çalışma yapılabilir.

Federasyonlaşma çalışmasının Türkiye'de de zamanla oluşacağına inanıyorum. Böyle bir federasyonun, enstitünün, tabi doğru imajlar vererek, bir örgütlenme biçimine gireceğine inanıyorum.

Alevilik konusunu işleyenler arasında görüş ayrılıklarından çok önemli biri, diyanet işlerinde Aleviliğin temsili üstüne. Bu sence laiklikle bağdaşır mı?

Bağdaşmıyor, böyle bir şey laik değildir. Bu, devletin kurmuş olduğu bir tuzak, geliştirmiş olduğu bir politikadır. Aleviler bunu benimsemeler. Bir örnek vereyim size. Benim yaşadığım şehirde bir Alevi derneği var. Şehirde bir sürü Alevi vardır, hiç biri bu derneğe gitmiyor. Niye gitmiyor? Derneğin yöneticisi

olan kişi kendi kafasına göre bir amaç koymuş. Diyanet işlerinde bizim bir adamımızın olup bizi temsil etmesini istiyoruz, diyor.

Geçmişte bir Birlik Partisi deneyi yaşandı. Bugün bu örneğe nasıl yaklaşıyorsun, Alevi toplumunun siyasi örgütlenmesi konusunda ne düşünüyorsun?

Mustafa Timisi'nin kurduğu parti düzen partisiydi, Alevi tabanı tutamazdı, dağıldı. Düzen bünyesindeki hiçbir parti Aleviliğe yararlı parti olamaz. Değil Alevileri savunmak, insan haklarını bile savunamaz. Düzene hizmet eder, hepsi o kadar.

Ne düzen partileri, ne devletin getirdiği "çözüm", Alevilik için çözüm değildir.

Bir de, düzene karşı, sol siyasi hareketler var...

Sol hareketler düzene karşıdır. Sözüm ona sosyal demokratlar da devletin politikasına karşıdır diyorlar, ama yine de devletin kuyruğunu bırakmıyorlar. Bunların hepsi çelişkidir.

Yıllardan beri örneklerini gördük. Bir sürü gurup siyasi alanda faaliyetler yaptı, hangi birisi halkın desteğini aldı? Almış olsalardı 1980 darbesinin toplumun üzerinde o kadar etkinliği olmazdı.

1980 darbesi gelince sol örgütlerin hepsinin yerlebir olması, sağlıklı bir örgütlülük olmayışından kaynaklandı. Bundan sonra da bu tutumlarıyla giderlerse bir yere gideceklerini sanmıyorum. Bu hareketlerle olmaz. Çıkmazdalar.

Alevilerin kurtuluşu nasıl olacak sence?

Aleviliğin kurtuluşu, mücadelesiyle, birlikteliğiyle, dürüstlüğüyle, güzelliğiyle, direnişiyle gerçekleşecek.

Aleviler baskı ve sömürüye karşı bir tarih boyu karşı koymuşlar. Güçleri yetmemiş, başaramamışlar. Ama bugün Türkiye işçi sınıfı var. O dev sınıf var. Sosyal bir hareket olan Aleviliği de ona katarsak, kurtuluş hepsinin kurtuluşu olacaktır. Dersek ki, işçi olarak ben ayrı bağırırım, Alevi ayrı bağırırım, kurtuluş gelmez. Devlet bu ortamda her türlü oyununu sürdürecektir. Tek başına kurtuluş olmaz. Alevi, mücadelesini işçi sınıfıyla birlikte yaparsa, kendini işçi hareketiyle birlikte, sınıfsal bir mücadele olarak geliştirirse, hepsinin kurtuluşu birlikte olacaktır. Hepimizin amacı da budur. Dinsel değil, sınıfsal kurtuluş.

Aleviliği İran etkisi altına alma çabalarına örnek verebilir misin?

Hollanda'da bir ceme katıldım. Hiç görmediğim yanlış tutumları orada gördüm, utandım. Herkes geldi diz üstü oturdu. Diz üstü oturma kuralı yoktur bir kez, herkes istediği gibi oturur. Oturdular. Sanki beş altı saat namaz kıldırıyorsun. Kardeşim niye dize oturuyorsun bu insanları?

Erkeklerin kadınların ayrı oturması... Neyse dedim ben şu erkeklerin arasında oturayım. Ben yaklaşırken yönetici beni almadı oraya, "bacı sen böyle otur" dedi. "Neden böyle?" Adam, "dedenin emri böyledir" deyince oturmak zorunda kaldım.

Dinsel bakımdan etkilemeye çalıştılar oradaki insanları. Dua veriliyor, herkes eğiliyor, kafasını koyuyor, yani namazla bir farkı kalmadı işin. Ben bunları mümkün değil kabullenemedim. Dikil-

dim kaldım öyle.

Herkes eğildi, benim kafam öyle kaldı, bir de dedenin kafası. Göz göze kaldık böyle. Şimdi o düşünüyor ben niye yatmıyorum, ben düşünüyorum o niye yatmıyor.

Ardından kendi tarzlarında deyişler okudular. Pir Sultan'ın deyişlerini okumazlar tabii. Çünkü Pir Sultan direnişçiydi. Yeni bazı ozanların dinsel duyguları sömürmeye yönelik deyişlerini okudular. "İmam Hüseyin şöyle öldürüldü, böyle öldürüldü." Onlar öldürüldü de sen ne güne duruyorsun? Neden öldürüldüklerini kendine soruyor musun?

Ardından bir iki semah dönüldü ki semaha benzer yanı yok. Ayakkabıyla semah dönüldüğünü hiç görmedik biz. Ayakkabı, çorap çıkarılır. Gelini olsun, yaşlı kadını olsun semah döndüğü zaman baş örtüsünü indirir. Bacı, kardeş herkes el ele semah döner. Semah bittikten sonra da kadın-erkek diye ayırmadan oturur herkes.

Dede "Aşure" cilerden biri olmasın?

Bilmiyorum. Çorum'lu imiş öğrendiğim kadıyla. Yerin dibine girsin. Aleviyim demekle Alevi olunmaz. Bunlar aramızdan çıkmış hainlerdir. Aleviliği çürütmeye, halkı şeriat yönünde zehirlemeye hizmet ederler.

Ötek, İran Şiiliğinin Aleviliği ideolojik etkileme çabasından söz ettin. Ama bu Türkiye devletinin bildiği birşey, değil mi?

Aleviler gelişip güçlendikçe tehlike oluşturuyorlar. Devlet bunu nasıl durduracak? Bu zamanda topuyla, tüfeğiyle yoketme olmuyor. Onun için onların duygu ve düşüncelerini öldürme yolunu izliyor. Şimdi bu şekli, tatlı dili, Alevi cemlerini "geliştirme" politikasını uyguluyor. Bu, bilinçli devlet politikasıdır.

Türk devleti 1980 sonrasında birçok kişiyi Şiilik üzerine eğitim görmesi için İran'a gönderdi. Bu bazı dergilerde de yayınlandı. İran'da Şiilik devletleşmiştir. Dinseldir. Onun için, ayrımcılık da (kadın-erkek) yapar.

Anadolu Aleviliği her zulmü görmüş, bugüne kadar yaşamını sürdürmüş. Otuz iki dil, otuz iki kültür geçmiş Anadolu'dan. Alevi toplumunun buna yol vermeyeceği zamanla su yüzüne çıkacaktır.

Cemlere dönersek, cem Alevi yaşantısının bir çeşit aynası, eşitlikçiliğinin kendini ortaya koyuşu değil midir?

Hem de nasıl. Hakkı, hukuku, dostluğu, demokrasiyi, hepsini orada ortaya koyuyor. Diyelim ki bir Alevi başka birisinin malına, mülküne göz dikti. Cemde halk tarafından yargılanır. "Suçlu kimdir, ayağa kalksın suçlu!" Kalkmak zorunda, divandadır, el pençe duruyor topluluğun karşısında. Dedenin karşısında değil, yanlış anlaşılmasın. Orada o anda dede toplumla bütünleşiyor, tek vücut oluyor. Bu tek vücut yargıyı yapacak, yanlışlığı doğruyu seçecek, karar verecektir. Dedenin tek başına kararı geçersizdir. Yol bakımından, yasa bakımından, bakıldığı zaman, kadını erkeği, çoluğu çocuğu ile herkes eşittir.

Cemlerden anlatsan biraz daha.

Cem'lerde toplum yere niyazı reddeder. Ziyaretleri reddeder, taşı toprağı reddeder. Herşeyi, her kerameti insanda arar, bilimde arar, irfanda arar.

Semahta saz çalındığında kadın erkek

eşliğinde herkes korusunu söyler. Semah dönüldüğünde çoraplar, ayakkabılar çıkar. Baş örtüsü varsa kadının, erkeğin kasketi, şapkası varsa çıkarır, kenara koyar. Herkes elini ya da birbirlerinin omuzlarını öperek semah dönerler.

Diyelim ki bir deyiş okundu. Birisi oradan sorar, dede bunun manası nedir? Dede anlatır, dede ikna edemiyorsa, bir bilen varsa o anlatır. Birbirleriyle tartışma da açık, soru sorma da var. Bu bir defa yer ediyor. Sonra insanın ne beyninden, ne yüreğinden siliniyor.

Devrimci guruplar bugün bunları yeni yaşıyor. Biz asırlardır yapıyormuşuz. Ama nedir? Marksist değiliz, onun teorisinin bilincinde değiliz ama, onun verdiği işleyişleri asırlardır yapıyormuşuz. Bugün Marksizm bilimsel bir şekilde yapıyor, böyle bir fark var.

Alevilikte kadının durumunu bugünün feministlerinin kadın hakları savunusuyla karşılaştırabilir misin?

Güzel sorular soruyorsun dost. Alevi toplumunda kadının yeri yücedir. Kadının üretkenliği, anne olma olgusu, yaratıcılığı yüce bir değerdir. Kesinlikle kadını hor gören birisi çıkamaz.

Düzen karşısında tabii hepsi eziliyor. Sünnisi de, Kürdü de, Türkü de, bu ayrı. Alevilikte kadın topluluğun kendi bünyesi içinde ezilmiyor. Erkek akşam geldiğinde yorgunsa, kadın da yorgundur. Onun için, yorgunum sen kalk şunu yap demiyor.

Kimse kadını dövmüyor, haksızlık varsa o da yine cemde tartışılıyor. Erkek, eşim bana karşı bunu yaptı diyebiliriz, yine kadın da eşim bana karşı bunu yaptı diyebiliriz.

Mesela ben kadın olarak dedenin masasında, erkek masasında oturup rakımı da içmişimdir. Kadın ya da erkek hiç kimse bunu hor görmüyor, demiyor ki sen niye oraya otuyorsun, kadınsın bunu yapma. Öteki topluluklara baktım, hiçbirinde kadına Alevi toplumundaki kadar önem verildiğini göremedim.

Şeriat anlayışında kadın çok geridedir. Bir şeytan gözüyle görülür, değer verilmez. Kadını gizliyorsan, toplumun önüne çıkarmıyorsan, her yönüyle kullanıyorsan, değil kadına saygın, insana saygın yoktur. Bir de şeytan gözüyle bakıyorsun. Şeytansa niye öpüyorsun kardeşim? Senin anan şeytansa, demek ki sen de şeytansın.

İnsanlar doğarken çırılçıplak doğuyorlar. Onların Allahına göre konuşalım bir an için. Her şeyi doğurdu, yarattı diyelim. Allahın emri kadını kapatın diye gelmiş olsaydı, kadın elbiseyle doğardı. Halbuki biz çırılçıplak doğuyoruz, pırıl pırıl insanlar olarak dünyaya geliyoruz. Sonra ne ediyoruz? Soğuğa karşı çocuğumuz üşümesin, diye giydireyoruz. Ama insanın güzel yüzünü kapatmak, bu olamaz.

Feminizme gelince. Kendi kocasına düşman olma mı geçerli yoldur? Kendi babasına kardeşine erkektir diye cephe almak mı? Feminizm erkeğe düşman olmasa o zaman şeriatla hiç bir farkı yoktur. Şeriat kadını eziliyor, feminizm erkeği, insanı bu şekilde hor görüyor.

Ben bunu Türkiye'de yaşadım. Dünya Kadınlar Günü kutlandı, herkes düşüncelerini getirdi ortaya koydu. Bana konuş demişlerdi. Kadın haklarının nasıl olması gerektiğini, hangi ülkede neler olduğunu, Anadolu kadını ele aldım, anlattım.

Konuşma bitti, kimseden ses yok. Kimse eleştirmedi, kimse ilgilenmedi. Kendi aralarında didişmeyi sürdürdüler. Birisi çıktı, "ben doğuruyorsam kocam da onun boklarını yıkamalısın" dedi. Öteki de dedi ki, "benin kocam çocuk da doğurmalıdır". Birbirlerine düştüler!

Sorunun özünü anlamadan çarpık ele alıyorlar. Bu açıdan şeriat yanlılarıyla fark görmüyorum. Biri kadını küçük görüyor, öteki de erkeği. Bu, ne kadın hareketini, ne insan hareketini geliştirir. Bunların Anadolu kadını adına konuşma hakları da yoktur.

Biz hepimiz, kadın-erkek sömürülüyor. Buna karşı kavga edelim, bu arada dönelim kadın haklarımız da vardır diyelim.

Söz açılmışken, Bacıyanları toplumumuzda kadın hareketinin ataları olarak görebilir miyiz?

Bacıyanları kadın hareketinin de, insanlığın da ataları olarak görüyorum. Otuz bin

"Alevi tarih boyu boğuşmuş, yenememiş. Ama bugün Türkiye işçi sınıfı var. Kurtuluş birlikte olacak. Dinsel değil, sınıfsal kurtuluş"

kadının Nesimi dönemlerinde ordu kurup direnmeleri büyük bir olaydır.

Oysa Bacıyanlardan kimsenin haberi yok. Önderlerinden biri de Latife Bacı'dır. Şair bir bacıdır bu Latife. Sazıyla sözüyle o zaman haykırmış, otuz bin kadını bir araya toplamıştır. Şahsenem Bacı ve daha adlarını bilmediğimiz bir çok şehit bacımız vardır. Örgütlenme yapmışlar, ordu oluşturmuşlar.

Ben Bacıyanları, yalnızca kadınların değil herkesin önderi olarak, herkese örnek olarak görüyorum. Türkiye toplumuna örnek kadınlar olarak görüyorum, büyük askerler olarak görüyorum, saygı duyuyorum.

Bugün ülkemizde Alevi törelerini bilmeyen, o geleneklerle gelmemiş, ama ondan öğrenmek isteyen gençler var. Onlara ne önerirsin?

Onlara önerim, ilkin kendilerini tanınsınlar. Biz neyiz, ne olduk, ne olacağız?

İkincisi, Aleviliğin dinsel bir olgu olmadığını, bir kültür, bir yaşam biçimi olduğunu görsünler. Alevilik mücadelesinde bu güne kadar ölenlerin hiç birinin Allah, Peygamber için ölmeyi anladıklarını.

Sonra bugün biz ne yapıyoruz, bu çok önemlidir. Onlar yaptılar geçirdiler, mücadelelerini geriye bıraktılar, siz ne yapacaksınız?

İlginç anılarını da dinlemek isteriz.

Her yaşadığım yerden bir sürü anılarla ayrıldım, birçok insanın güzellikleriyle doldum taşım.

1987-1988'de Elbistan'ın köylerini gezdim. Uzun süre önce köyden çıktığım için o yaşamı çok özlemiştim.

Demircilik diye bir köy. Minibüsten inince tezeklerin üst üste yığılmış kurutulduğunu gördüm. İlk işim tezeklerin başına koşmak oldu. Tezeği parçalayıp kokusunu içime çektim. Yaşlı bir amca geldi, "ne garip kızım" dedi, "biz bu pislikten kurtulmak istiyoruz, sen de gelmiş pislği kokluyorsun".

Bir ilginç olay da Erzincan'da başıma geldi. Bir hakim ve bir doktor arkadaşla oturuyoruz. Hakim AP'li, Demirel'ciydi. Üstelik dindardı. Beni tedavi eden doktor ilerici birisi. O hakim de sık sık doktora uğruyor. Kapı çalındı. Kapıyı açtım. Bir vatandaş, elinde Kuran, bir takım broşürler satıyor. "Bu broşürleri satıyoruz, Allahın evini yapacağız" dedi. O böyle söyleyince ben de tepkiyle bağırдыğımı hatırlıyorum: "Allah şimdiye kadar kirada mıydı?" Yine de dayanamadım işte, çıkardım cebimde ne para varsa uzattım.

Bunu içeridekiler duymuşlar. Gülmekten perişan bir haldeler. Hakim, "54 yaşındayım" dedi, "bin yıl yaşasaydım Allahın kirada olup olmadığını düşünmezdim. Şimdiye kadar da allaha ev yapısın diye hep yardım vermişimdir, bundan sonra tek kuruş vermem" dedi.

İşte böyle, anılar bitmez.

Son olarak Alevilikle işçi sınıfının ilişkisi üzerinde biraz duralım istersen...

Alevilik devrimci hareketin birinci basamağı olmuştur. 1960 sonrasında köyden şehire göçün artmasıyla, Aleviler işçiliğe başladılar. Alevilerin artan işçileşmesi işçi hareketini de elbette etkiledi.

Teorik olarak Marksizmi bilmese de, o mücadeleye ruhu onda olduğu için, kavgaya girişmiştir.

Ben işçi kesiminin direnişlerinde çok örnek gördüm. Alevi kökenli işçiler, mücadeleye inanmayan, direnişten vazgeçmeye eğilimli kesimlerin etkinliğini kırmaya, onları kendi etki alanlarına çekmeye başlamışlardır. Yani Aleviler, devlet yanlısı düşünseleri, sanırım bugünden daha geri bir noktada olurduk.

Alevi kökenliler işçilerin çoğunluğu bile değildir. İşçinin Sünnisi var, liberali, sosyal demokrati var. Hepsisi de devlete karşı direniyor, hakkını istiyor. İşçilerin hepsi kişisel olarak devrimci değillerdir, ama işçi oldukları için devrimcilikleri vardır.

Sömürü düzeni yalnızca solcu işçileri ya da Alevi işçileri etkilemiyor. Sakalı belindedir, işçidir, sömürüyü yaşıyor. İbadetine sadıktır ama fabrikada direniyor.

Ekmek kavgası bu. Siyasal bilinci olmasa da, teorik gücü olmasa da, onu bulmak zorunda kalacaktır, mücadeleye girişecektir. Alevi-Sünni işçi birbirini etkileyerek, iç içe geliyor.

Türkiye işçi sınıfı, hem sayısı, hem üretimdeki yeriyse, hem de bilimsel ideolojisiyle en büyük, başta yürüyen devrimci güçtür. Onu hem sayısı hem kültürüyle can kardeşi Alevilik izliyor.

Dostluğumuza - birliğimize Hü diyelim! ●